

ویژگیهای اجتماعی و عقاید دانش‌آموزان بهیاری

در مقایسه با دانشجویان پرستاری

دکتر فروغ شفیعی *

پرویز کمالی

خلاصه:

ویژگیهای شخصی، خانوادگی و نظریات دانش‌آموزان بهیاری درباره مسائل آموزشی، اجتماعی و اقتصادی حرفه آنان و رابطه این عوامل با محل خدمت و امکان ترک حرفه آنان در آینده بررسی شد و تجزیه تحلیل مقایسه آماری از این یافته‌ها با گروه دانشجویان پرستاری بعمل آمد.

با استفاده از نمونه گیری تصادفی ۶۳۷ دانش‌آموز (بیش از ۴۷ درصد از جامعه مورد مطالعه) در ۱۲ آموزشگاه بهیاری انتخاب و اطلاعات بوسیله پرسشنامه جمع آوری گردید. جهت تجزیه و تحلیل، مقایسه‌ای بین دو گروه از اطلاعات و آمار موجود مشابه درباره دانشجویان پرستاری استفاده شد.

بر اساس نتایج بدست آمده از این بررسی و با در نظر گرفتن خصوصیات اجتماعی و فرهنگی جامعه پیشنهاداتی جهت تشویق گروههای مورد مطالعه برای انجام خدمت در نقاط مختلف کشور، هم‌چنین استخدام مجدد آنها پس از ترک خدمت ارائه داده شد که میتواند تا اندازه‌ای در تأمین کمبود نیروی انسانی در این حرفه‌ها موثر باشد.

مقدمه:

توجه مسئولین در سالهای اخیر در جهت پوشش خدمات بهداشتی - درمانی در سطح کشور بیش از هر زمان دیگر آنان را با مشکل کمبود نیروی انسانی لازم در سطوح مختلف اینگونه خدمات مخصوصاً "در رده‌های پرستاری و بهیاری مواجه نموده است.

بر اساس آمار موجود تعداد پزشکان کشور بیش از ۱۲/۵۰۰ نفر و پرستاران و ماماها ۶/۹۰۰ نفر میباشد که تقریباً "به نسبت $\frac{۱}{۲}$ میباشد که معمولاً" بر عکس استاندارد بین‌المللی

جهت تأمین کمبود و پرورش کادر پیراپزشکی (پرستار، ماما، بهیار و غیره) لازم که بتواند جوابگوی نیازهای خدمات بهداشتی - درمانی کشور باشد مسئولین آموزشی مؤسسات مختلف در سالهای اخیر بر تعداد واحدهای آموزشی در این رشتهها افزوده‌اند. مثلاً " در طی دو سال اخیر تعداد آموزشگاههای پرستاری از ۳۱ به ۴۲ واحد و تعداد آموزشگاههای بهیاری در همان مدت از ۷۵ به ۱۰۷ واحد افزایش یافته است (۲) .

بررسیهای مختلفی در جهت شناخت ویژگیهای اجتماعی و اقتصادی داوطلبین واجد شرایط در آموزش حرفه‌های پرستاری و بهیاری و محیط آموزشی آنان و هم چنین بدست آوردن اطلاعاتی درباره ترک خدمت افراد این گروهها میتواند برای مسئولین که در برنامه‌ریزیهای مختلف این حرفهها از لحاظ آموزشی و استخدامی فعالیت مینمایند موثر باشد .

هدف و روش بررسی :

هدف از این بررسی آگاهی به ویژگیهای شخصی، خانوادگی و نظریات دانش‌آموزان بهیاری درباره مسائل آموزشی، اجتماعی و اقتصادی آنان و رابطه این عوامل با محل خدمت و امکان ترک حرفه آنان در آینده و نیز مقایسه آمار بدست آمده در این بررسی با گروه دانشجویان پرستاری است (که تعداد آنها ۴۶۶ نفر و نزدیک به ۴۲ درصد از جمعیت کل بوده است) .

جامعه مورد مطالعه این بررسی عبارت است از کلیه دانش‌آموزان بهیاری (سال اول و دوم) که در سال تحصیلی ۳۴-۲۵۳۳ که بر اساس آمار موجود در ادارهٔ پرستاری وزارت بهداشتی و بهزیستی تعداد ۱۳۵۴ دانش‌آموز در ۲۳ واحد آموزشی در تهران مشغول تحصیل بوده‌اند .

در این بررسی تعداد ۶۳۷ دانش‌آموز بهیاری از ۱۲ آموزشگاه با استفاده از روش نمونه‌برداری تصادفی در دو مرحله (مرحله اول پیش‌آزمون جهت برآورد واریانس) و مرحله بعدی انتخاب آموزشگاهها (با توجه به تعداد دانش‌آموزان) و با استفاده از فرمول

$$n = \frac{S^2 t^2}{d^2} \quad * \quad (۳)$$

در این فرمول :

n = حجم نمونه

S^2 = واریانس صفتی که بالاترین پراکندگی را دارد

t^2 = مربوط بسطح اطمینان

d^2 = مقدار خطای بالاتر یا پایین‌تر از میانگین

تجزیه و تحلیل یافته‌ها :

۱- ویژگیهای شخصی جامعه مورد مطالعه :

توزیع سنی - بیشتر دانش‌آموزان بهیاری در گروه سنی ۱۹-۱۸ ساله میباشند (۴۲/۷ درصد) و تقریباً " ۲۴ درصد آنان در گروه سنی ۱۷-۱۶ سال و بقیه ۲۰ سال و بیشتر .

میانگین سنی دانش‌آموزان بهیاری ۱۹/۴ میباشد که در مقایسه با دانشجویان پرستاری (۲۲/۴ درصد) تقریباً " ۳ سال بیشتر است و این بدان جهت است که گروه اخیر با دیپلم کامل متوسطه و داوطلبین بهیاری با گواهینامه سوم متوسطه شروع به تحصیل حرفه‌ای مینمایند . با وجود اینکه تقریباً " $\frac{1}{3}$ از دانش‌آموزان بهیاری یکسال و تقریباً " ۷ درصد بیش از یکسال پس از دریافت گواهینامه سوم متوسطه شروع به آموزش بهیاری نموده‌اند ولی تقریباً " ۷۶ درصد آنان پیشرفت تحصیلی مطابق با سن نداشته و با اصطلاح عقب‌افتادگی از تحصیل داشته‌اند .

۲- ویژگیهای خانوادگی :

جدول شماره ۱ نمایانگر اطلاعات مربوط بوضع سواد و میزان تحصیلات والدین دو گروه میباشد . تقریباً " ۲۵ درصد از پدران و ۵ درصد از مادران دانش‌آموزان بهیاری بیسواد بوده‌اند و همین آمار در والدین دانشجویان پرستاری بمیزان خیلی کمتری (بترتیب ۷/۳ درصد و کمی بیش از ۱۴ درصد است) است .

متجاوز از ۳۰ درصد از پدران و تقریباً " ۲۱ درصد از مادران دانش‌آموزان بهیاری میزان سوادشان فقط در حدود خواندن و نوشتن است ، در صورتیکه همین آمار در گروه دانشجویان پرستاری خیلی کمتر و نسبت بیشتری از آنان دارای مدرک تحصیلی ابتدائی و در حدود متوسطه میباشند . فقط متجاوز از ۵ درصد از پدران و ۲ درصد از مادران دانش‌آموزان بهیاری دارای مدرک تحصیلی دیپلم متوسطه و تحصیلات عالی بوده‌اند ولی این آمار برای والدین دانشجویان پرستاری بمراتب بالاتر است .

جدول شماره ۱ - مقایسه سواد والدین دانشجویان پرستاری و دانش آموزان بهیستاری

پرستاری		بهیستاری		نوع آموزشگاه
مادر	پدر	مادر	پدر	
درصد	تعداد	درصد	تعداد	میزان سواد
۸/۲	۶۶	۸/۳	۳۴	۱۵۷
۱۸/۲	۸۵	۱۲/۷	۵۹	۱۹۴
۳۷/۱	۱۷۳	۲۶/۶	۱۲۴	۱۷۱
۲۰/۰	۹۳	۲۵/۷	۱۲۰	۸۲
۷/۸	۳۳	۳/۳	۶۷	۲۵
۸/۷	۸	۱۱/۳	۵۳	۸
۸/۷	۸	۵/۹	۹	—
۰/۱	۱۱۳	۰/۱	۱۱۳	۶۳۷
جمع				۶۳۷

نوع آموزشگاه
میزان سواد
بهیستاری
خواهاند و نوشتن
تحصیلات ابتدائی
حدود و بهیستاری
دیپلم متوسطه
تحصیلات دانشگاهی
نامشخص

از آمار فوق نتایج زیر قابل استنتاج است :

- بطور کلی میزان تحصیلات والدین هر دو گروه در سطح پائین است .
- والدین دانشجویان پرستاری از میزان تحصیلات بالاتری در مقایسه با پدران و مادران دانش‌آموزان بهیاری برخوردارند (با بیش از ۹۹/۷ درصد اطمینان اختلاف معنی دار است) .

- تفاوت قابل ملاحظه‌ای که بین سواد والدین گروه‌های مورد مطالعه موجود می‌باشد یا آمار مشابه در سطح کشور هم‌آهنگی دارد و با در نظر گرفتن ارزشهای فرهنگی جامعه در باره تحصیل دختران در مقایسه با پسران این اختلاف میزان تحصیلی تعجب آور نیست (۴) .

مقایسه شغل پدران در دو گروه - بالاترین نسبت بین مشاغل را در بین دو گروه کارمند ساده تشکیل می‌دهد . نسبت شغل کارگری در پدران دانش‌آموزان بهیاری (۱۶/۸ درصد) تقریباً " به نسبت ۴ برابر بیش از پدران دانشجویان پرستاری است . ولی نسبت شغل کارمند عالی رتبه درست بر عکس است .

بطور کلی اختلاف قابل توجهی بین دو گروه از لحاظ نسبت انواع مشاغل پدران نشان وجود دارد که با آزمون آماری معلوم شد که این اختلاف تصادفی نمی‌باشد (P 0.01) و همچنین بر اساس این یافته‌ها میتوان نتیجه گرفت که دانشجویان پرستاری در مقایسه با دانش‌آموزان بهیاری نسبتاً " از طبقه بالاتری از اجتماع هستند . (۵)

۳- نظریات دانش‌آموزان :

نظریات درباره انتخاب حرفه ، چگونگی محیط آموزشگاه در محل کارورزی و دلائلی که ممکن است در آینده در ترک خدمت بهیاران موثر باشد در قیاس با دانشجویان پرستاری تجزیه و تحلیل میگردد .

علل یا عوامل که در انتخاب رشته تحصیلی افراد را تشویق مینماید معمولاً " در رفتار حرفه‌ای آنان در حین آموزش و در آینده بی تأثیر نیست . مشوق بیشتر دانش‌آموزان (۸۳/۳ درصد) در ورود برشته بهیاری علاقه شخصی آنان و در مراحل بعدی تشویق اطرافیان (۶ درصد) و مشکلات مالی (۵/۳ درصد) بوده است - نسبت بیشتر از دانشجویان پرستاری (۵۹ درصد) نیز علاقه شخصی را عامل مشوق به ورود در رشته پرستاری اظهار نموده‌اند .

در گروه مطالعه اغلب دانش‌آموزان بهیاری (۹۷/۵ درصد) در زمان بررسی در محیط شبانه روزی تحصیل مینمودند و درباره محیط آموزشگاه تقریباً " ۴۶ درصد از آنان محیط

را عادی‌وسی تفاوت، ۱۹/۳ درصد سرد و بی روح دانسته و فقط ۳۴/۸ درصد بر این عقیده بوده‌اند که محیطی دلپذیر است .

اغلب دانش‌آموزان بهیاری (۵۱/۵ درصد) اظهار داشتند که محیط بیمارستان جالب است و حتی بیش از ۴۲ درصد آنان محیط را خیلی جالب دانسته و فقط ۲۱/۲ درصد کمی و بقیه آنرا سرد و بیروح دانسته‌اند .

عقاید دانش‌آموزان درباره انتظارات بیماران از لحاظ جنبه انسانی روابط بهیبار با بیمار مهم و در ارائه خدمات بالینی موثر است . بیش از ۶۵ درصد از گروه مورد مطالعه بیماران را تا حدودی پر توقع ، ۱۰/۲ متوقع و فقط ۲۵ درصد اظهار داشتند که بیماران متوقع نمی‌باشند .

نظریات دانش‌آموزان درباره محیط بیمارستان و ارتباط آن با عقاید درباره بیماران رابطه‌ای معنی‌دار است ، یعنی آنانکه محیط بیمارستان برایشان جالب است کسانی می‌باشند که بیماران را پر توقع نمی‌دانند که رابطه علاقه به محیط کار و خدمت به بیماران را می‌رساند. با وجود اینکه نسبت متولدین تهران و شهرستانها در دو گروه مورد مطالعه تقریباً " مساوی است ولی دانش‌آموزان متولد در تهران بیشتر اظهار علاقه و تمایل بخدمت در نقاط دور دست کشور نموده‌اند در مقایسه با متولدین شهرستانها .

جدول شماره ۲ مقایسه نظریات دانش‌آموزان بهیاری و دانشجویان پرستاری را در مورد دلایل ترک حرفه‌شان نشان میدهد . در هر گروه بترتیب اولویت عواملی که در ترک حرفه آنان در آینده ممکن است تأثیر داشته باشد عبارت است از : ازدواج و تشکییل خانواده ، کمی درآمد ، خسته کننده بودن کار (کار زیاد) میباشد .

همانطوریکه میتوان انتظار داشت معمولاً " در حرفه‌هایی که زنان بیشتر بآنها گرایش دارند از قبیل معلمی ، پرستاری ، بهیاری و غیره ، ازدواج و بچه‌دار شدن عامل موثری در ترک خدمت آنان از حرفه‌شان میباشد . این موضوع مخصوصاً " در جوامع سنتی با خصوصیات فرهنگی جامعه ما که نسبت زنان شاغل (گروه سنی ۶۴ - ۱۴) که جزئی از کل این گروه میباشد و در ضمن در وضع فعلی که نیاز به نیروی انسانی در این خدمات زیاد است موضوع قابل توجهی است .

جدول شماره ۲ - مقایسه نظریات دانش آموزان بهیاری و دانشجویان پرستاری

در مورد دلائل ترك حرفه

پرستاری		بهیاری		نوع آموزشگاه	علت
تعداد	درصد	تعداد	درصد		
۲۷۱	۵۸/۲	۲۲۸	۳۵/۸	ازدواج وتشکیل خانواده	
۷۶	۱۶/۳	۸۱	۱۲/۷	کم درآمد	
۶۵	۱۳/۹	۷۰	۱۱/۰	خسته کننده بودن کار	
۳۶	۷/۷	۲۵۵	۴۰/۰	سایر دلائل	
۱۸	۳/۹	۳	۰/۵	بدون پاسخ	
۴۶۶	۱۰۰	۶۳۷	۱۰۰	جمع	

نتیجه و پیشنهادات :

با در نظر گرفتن کمبود نیروی انسانی در خدمات پیراپزشکی و با توجه با افزایش آموزشگاههای پرستاری و بهیاری در سالهای اخیر جهت جلب داوطلبین بیشتر در این رشتهها و برطرف نمودن اشکالات آموزشی و حرفه‌ای در برنامه‌های آینده لزوم بررسیهایی را در این موارد ایجاد میکند . بر اساس هدف این بررسی از یافته‌های این تحقیق میتوان نتیجه گرفت که :

- اغلب دانش آموزان بهیاری در مقایسه با نشان عقب افتادگی تحصیلی دارند .
- بر اساس ضوابط آموزش و شغل والدین دانش آموزان بهیاری در مقایسه با دانشجویان پرستاری از طبقه اجتماعی پایین‌تری هستند .

- اغلب دانش آموزان بهیاری با علاقه شخصی رشته بهیاری را انتخاب نموده ولسی محیط آموزشگاه نتوانسته‌اند طور که باید این صفت را در آنان تقویت کرده و یا محفوظ نگه دارد .
- علی‌رغم دانش آموزان بهیاری که انگیزه ورود به حرفه بهیاری در آنان بیشتر جنبه علاقه شخصی دارد دانشجویان پرستاری بعلت عدم موفقیت در ورود برشته‌های دیگر حرفه پرستاری

را انتخاب نموده‌اند. این موضوع می‌تواند در بازده فعالیت‌های حرفه این گروه موثر باشد.
- اغلب دانش‌آموزان بهیاری صرفنظر از محل تولدشان حاضر بخدمت در نقاط دور افتاده نسبت به تهران نبوده‌اند.

- نسبت بیشتری از دانش‌آموزان بهیاری تشکیل خانواده و بچه‌داری را علت امکان ترک حرفه در آینده ابراز داشته‌اند و کمی درآمد شغلی نیز در مرحله دوم اهمیت قرار دارد.

پیشنهادات: بر اساس نتایج این بررسی و مطالعه شرایط اجتماعی و فرهنگی جامعه ما پیشنهادات زیر ارائه داده میشود:

- با علم اینکه انضباط در حرفه‌های پیراپزشکی لازم است معینا توجه بعوامل انسانی و عاطفی نیز ضروری است که باید بنحوی در محیط آموزشگاه و محل کار رعایت شود.
- بارعایت خصوصیات فرهنگی و اجتماعی کشور ما که زندگی انفرادی دختران جوان دور از خانواده‌خالی از اشکال نیست. برای جلب افراد این گروه جهت خدمت در نقاط دور افتاده مملکت مسؤلین باید توجه بیشتری در مورد رفاه اجتماعی بخصوص مسکن آنان داشته باشند.

- نظرباینکه ترک حرفه بعد از ازدواج بدلائل اجتماعی از قبیل عدم موافقت شوهر و یا مشکلات بچه داری پیش می‌آید. توجه بمطالب زیر در رفع این مشکل تا اندازه‌ای موثر و بالنتیجه کمک به ازدیاد نیروی انسانی در حرفه‌های پرستاری و بهیاری خواهد نمود:

الف - تهیه کانون مراقبت کودکان در ساعات کار مادران.

ب - آموزش جامعه جهت شناخت بیشتر حرفه‌های پرستاری و بهیاری و توجه باهمیت آنها در خدمات بهداشتی و پزشکی.

ج - تنظیم مقررات پذیرش مجدد کادر پیراپزشکی جهت بخدمت گماردن کسانی که بعلیی ترک خدمت داشته و حاضرند دوباره بحرفه خود ادامه دهند. همچنین تنظیم برنامه‌های بازآموزی کوتاه مدت جهت کسب آخرین اطلاعات موجود در حرفه.

منابع

- ۱- نشریه آماری نظام پزشکی ایران . تهران . شماره ۱ و اداره پرستاری ، قسمت آمار تهران وزارت بهداری و بهزیستی ۲۵۳۵ .
- ۲- اداره پرستاری . قسمت آمار ، تهران : وزارت بهداری و بهزیستی ۲۵۳۵ .
- ۳- برای اطلاعات بیشتری درباره نمونه‌گیری به کتاب آلن . استوارت . اساس نظرات نمونه- برداری آماری ، ترجمه دکتر فیروز آزرندگان . از انتشارات دانشگاه تهران ، ۱۳۵۳ ، مراجعه شود .
- ۴- سازمان برنامه ، سرشماری نفوس و مسکن . آبانماه ۱۳۴۵ تهران . مرکز آمار ایران ۱۳۴۷ - جدول شماره ۷ - صفحه ۱۹ .
- ۵- برای اطلاعات و آمار راجع به گروه پرستاری به مقاله دکتر منوچهر محسنی و پرویز کمالی " تحقیق پیرامون ویژگیها و مسائل تحصیلی - حرفه‌ای دانشجویان پرستاری " مجله دانشکده . نشریه مرکزی دانشگاه تهران . ۱۳۵۴ سال اول شماره سوم ، صفحات ۷۶-۶۱ .